

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף מא

למדנו במשנה - מכירים אתם אותו (שואלים את העדים האם אתם מכירים אותו, האם התריתם בו וכו'):

תנו רבנן: הגמ' מביאה ברייתא המפרטת מה שואלים את העדים.

קיבל עליו התראה: האם הודעתם לו שאסור לרצוח והוא אמר 'אני יודע שאסור לי לרצוח'.

התיר עצמו למיתה: האם כשהתרתם בו 'אל תעבור את העבירה, משום שאם תעבור תתחייב במיתה פלונית' הוא אמר 'על מנת כן אני עושה', דהיינו שהוא הפקיר את עצמו למיתה. לפי שאם הוא לא הפקיר את עצמו למיתה אינו נהרג.

המית בתוך כדי דיבור: האם הוא הרג את פלוני בתוך כדי דיבור מההתראה, שאם הוא הרג אותו לאחר שעבר זמן של 'תוך כדי דיבור' מההתראה והוא זמן של אמירת 'שלום עליך רבי', אינו נהרג, לפי שאפשר לומר שכבר שכח את ההתראה.

פעור: עבודה זרה שעובדים אותה ע"י שעושים צרכים גדולים לפניה. **מרקוליס:** עבודה זרה העשויה משלוש אבנים שהניחום אחת מכאן ואחת מכאן והשלישית על גביהן, ועובדים אותה ע"י שזורקים עליה אבנים.

אמר עולא, מניין להתראה מן התורה? שנאמר "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אָחִתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֲרוֹתָהּ וְהִיא תִּרְאָה אֶת עֲרוֹתוֹ", וכי הדבר תלוי בראייה ובגלל שהוא ראה הוא מתחייב? אלא כוונת הפסוק שהוא מתחייב רק אם התרו בו והראו לו את טעמו של האיסור, שהיא אסורה עליו כי היא ערווה לו.

אם אינו ענין לכרת תנהו ענין למלקות: כלומר הפסוק הזה נאמר לגבי חיוב כרת, אבל כיון שהוא מתחייב בכרת גם אם לא התרו בו (= אם הוא עבר במזיד, שהרי כלפי הקב"ה גלוי וידוע אם הוא שוגג או מזיד, ורק בדיני אדם אנו זקוקים להתרות בו כדי שנדע האם הוא שוגג או מזיד), לכן אנו דורשים את הפסוק לעניין חיוב מלקות, שאינו לוקה ללא התראה. ומכאן לומדים שצריך להתרות.

דבי חזקיה תנא: לומדים זאת מהפסוק "וְכִי יֵזֶד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה", לא נאמר "הזיד" אלא "יזיד" ומשמע שתמיד הוא ממשיך בזדונו, כלומר שהתרו בו והוא ממשיך.

דבי רבי ישמעאל תנא: לומדים זאת מהפסוק "וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמַּצֵּאִים אֹתוֹ מִקֹּשֶׁשׁ עֵצִים אֶל מִשָּׁה וְאֶל אֶהָרָן וְאֶל כָּל הָעֵדָה", לא נאמר שהוא "קישש עצים" אלא שמצאוהו "מקושש" עצים, דהיינו שלאחר שראו אותו ומצאו אותו הוא היה עדיין מקושש, לפי שהתרו בו והמשיך לקושש.

דבי רבי תנא: לומדים זאת מהפסוק "וְסִקְלֹתֶם אִתְּם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ, אֶת הַנֶּעְרָה עַל דָּבָר אֲשֶׁר לֹא צָעָקָה בְּעִיר, וְאֶת הָאִישׁ עַל דָּבָר אֲשֶׁר עָנָה אֶת אִשְׁתּוֹ רֵעֵהוּ", "על דבר" משמעותו שהם נסקלים על עסקי דיבור דהיינו התראה (= שהתרו בהם ולכן הם נהרגים).

וצריכא: צריך את כל הדרשות הנ"ל, משום שאם התורה היתה כותבת רק את הדרשה לגבי ערות אחותו (= "וראה את ערותה") היינו חושבים שרק חייבי מלקות צריכים התראה כדי להתחייב, אבל חייבי מיתות החמורים יותר מתחייבים גם ללא התראה, לכן כתבה התורה התראה גם לגבי חייבי מיתות (= "וכי יזד").

ואם התורה היתה כותבת רק את הדרשה של "וכי יזד" לגבי רוצח היינו חושבים שחייב התראה הוא רק במקום שחייב מיתה קלה, כמו רוצח שחייב מיתת סייף שהיא מיתה קלה, אבל לגבי מיתת סקילה החמורה אולי לא צריך התראה, לכך נאמרו כל הדרשות להנ"ל לחייב התראה.

קושיא: ותרתי בנסקלין למה לי: מדוע צריך שתי דרשות ללמדנו שצריך התראה במיתת סקילה (= גם מקושש וגם נערה המאורסה דינם סקילה).

תירוץ: **לר"ש, לאתויי נשרפין:** לר"ש הסובר שמיתת שריפה יותר חמורה מסקילה, הרי שהדרשה המיוותרת נצרכת ללמדנו שצריך התראה בנשרפים, לפי שאי אפשר ללמוד זאת בקל וחומר מסקילה כי שריפה חמורה מסקילה. **לרבנן, מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא:** ולרבנן הסוברים שסקילה יותר חמורה משריפה, וא"כ אפשר ללמוד בקל וחומר שחייבים התראה בשריפה (= שאם בסקילה החמורה צריך התראה קל וחומר שבשריפה הקלה צריך התראה), בכל זאת לשיטתם גם דבר שאפשר ללמודו בקל וחומר 'טרח' הפסוק וכתב אותו.

קושיא: ולכתוב רחמנא בנסקלין וליתו הנך וליגמרו מיניה: מדוע כתבה התורה שחייבים התראה גם במלקות וגם במיתת סייף, והרי אפשר ללמוד זאת בקל וחומר מסקילה (= שאם בסקילה החמורה צריך התראה קל וחומר שבמלקות וסייף הקלים צריך התראה).

תירוץ: הכא נמי, מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא.

*

למדנו במשנה - התיר עצמו למיתה (שואלים את העדים האם הנידון התיר את עצמו למיתה):

מנא לן: לומדים זאת מהפסוק "על פי שְׁנַיִם עֵדִים או שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוֹמֵת הַמֵּת", משמע שהוא כבר 'מת' לפני שבא לבית דין, דהיינו שהוא חייב את עצמו במיתה בפיו ע"י שאמר 'על מנת כן אני עושה'.

*

אמר רב חנן: עדים שמעידים על נערה המאורסה שזינתה (והדין הוא שהיא חייבת מיתה), ואח"כ באו עדים אחרים והזימו אותם, אין העדים שהוזמו נהרגים, כיון שהם יכולים לומר 'רק לאוסרה על בעלה באנו, ולא להורגה'.

קושיא: והא אתרו בה וכו': הגמ' מקשה שהרי הם התרו בה שאם היא תזנה היא תתחייב מיתה, וא"כ הם כבר לא יכולים לטעון 'לאוסרה על בעלה באנו', ומתרצת שמדובר שלא התרו בה. ומקשה שאם לא התרו בה איך בית דין רצו לחייבה מיתה, וכיון שהיא לא נהרגת הרי פשוט שאין העדים שהוזמו נהרגים, שהרי הם כלל לא באו להורגה, ומה מחדש רב חנן? ומתרצת שמדובר באשה 'חבירה', כלומר אשה שיודעת את הדינים וההלכות, והיא יודעת שאם היא תזנה היא תתחייב מיתה, ולכן אם העדים לא היו מוזמים היא היתה חייבת מיתה, וכעת שהם הוזמו הם יכולים לטעון 'רק לאוסרה על בעלה באנו, ולא להורגה'. וזה כשיטת רבי יוסי בר' יהודה שחבר אינו צריך התראה, כיון שמטרת התראה היא כדי שנדע האם הוא עבר בשוגג או במזיד, וחבר יודע שאסור לעבור וא"כ בוודאי שעבר במזיד. [אבל אם הם אומרים שהם התרו בה, הרי שהם באו להמיתה, שכל מטרת ההתראה היא לחייבה מיתה, ושוב לא יוכלו לטעון 'לאוסרה על בעלה באנו'].

קושיא: וכיון דאינהו לא מיקטלי איהי היכי מיקטלא, הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות: אם העדים אינם

נהרגים כיון שהם יכולים לטעון 'לאוסרה על בעלה באנו', הרי שגם היא לא נהרגת (גם במקרה שהם לא הוזמו), משום שזוהי 'עדות שאי אתה יכול להזימה' כלומר שלעולם לא תוכל להזים את העדים ולחייבם מיתה, כיון שהם יוכלו לטעון 'לאוסרה על בעלה באנו', והכלל הוא שעדות שאי אפשר להזימה אינה עדות, וא"כ פשוט שאינם נהרגים שהרי אנו לא מקבלים את עדותם, וא"כ קשה מה רב חנן בא לומר לנו?

תירוץ: הכי נמי קאמר וכו': אכן זוהי כוונת רב חנן לומר לנו, שמתוך שהם לא נהרגים כיון שהם יכולים לומר 'לאוסרה על בעלה באנו', לכן גם היא לא נהרגת (גם כשהם לא הוזמו), משום שזוהי 'עדות שאי אתה יכול להזימה'.

קושיא: אלא באשה חבירה דקיימא לן דמיקטלא אליבא דר' יוסי בר' יהודה הכי משכחת לה? א"כ איך יתכן שאשה חבירה נהרגת ללא התראה לשיטתו של ר' יוסי בר' יהודה, והרי היא לא נהרגת כיון שהעדים לא נהרגים (כיון שהם יוכלו לטעון 'לאוסרה על בעלה באנו' וזוהי 'עדות שאי אתה יכול להזימה').

תירוץ: כשיזינתה וחזרה וזינתה: כלומר שהיא זינתה פעמיים, והעדים האלה באים להעיד על הפעם השניה שזינתה, וכעת אינם יכולים לומר 'לאוסרה על בעלה באנו', שהרי היא כבר נאסרה על בעלה מהזנות הראשונה, ונמצא שמטרת עדותם היא להורגה, ועל זה אמר ר' יוסי בר' יהודה שאשה חבירה נהרגת ללא התראה, ולכן אם העדים יוזמו הם נהרגים כיון שהם באו להורגה.

קושיא: והא יכולין לומר לאוסרה על בועלה שני באנו? אשה שזינתה נאסרת גם על בעלה וגם על הבועל. ואם מדובר שהיא זינתה פעמיים, א"כ העדים יכולים לטעון שהם באו רק לאוסרה על הבועל השני ולא להמיתה, וא"כ חזרה הקושיא שכיון שהם אינם נהרגים הרי שזוהי 'עדות שאי אתה יכול להזימה'.

תירוץ: שזינתה מבוועל ראשון: מה שאמרנו שהיא זינתה פעמיים הכוונה שהיא חזרה וזינתה עם הבועל הראשון, והיא כבר נאסרה עליו מהזנות הראשונה, ולכן אינם יכולים לטעון 'לאוסרה על בועלה שני באנו'.

תירוץ נוסף: אי נמי שזינתה מקרוביה: מדובר שבפעם השניה היא זינתה עם אחד מקרוביה שהיא כבר ממילא אסורה עליו משום ערווה, וא"כ לא שייך כאן 'לאוסרה על בועלה שני באנו'.

קושיא: מאי שנא נערה מאורסה דנקט, אפילו נשואה נמי: מדוע רב חנן דיבר על נערה המאורסה, והרי הדין הזה שייך גם באשה נשואה.

אין, אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו: אכן, רב חנן יכל לומר זאת על אשה נשואה, אלא שהוא בא לחדש לנו שאפילו לגבי נערה המאורסה שהיא עדיין לא יושבת תחת בעלה, והיה מקום לומר שהעדים שהתרו בה בכלל לא העלו על דעתם לאוסרה עליו, שהרי הם לא ראו שהיא יושבת תחתיו, וא"כ אולי כל מטרותם היתה להמיתה, לכן מחדש רב חנן שהם כן יכולים לטעון 'לאוסרה על בעלה באנו'.

*

אמר רב חסדא, עד אחד אומר בסייף הרגו, ועד אחד אומר בארירן (= מין גרזן) הרגו, אין עדותם נכונה ומכוונת, ועדותם בטלה (והנידון פטור וגם העדים פטורים אם הוזמו). עד אחד אומר כליו שחורין ועד אחד אומר כליו לבנים, הרי עדותם נכונה ומכוונת, ולמרות שיש סתירה ביניהם לגבי צבע הבגדים אין עדותם בטלה, לפי שהסתירה אינה בגוף העדות שהוא מעשה ההריגה.

קושיא: מיתיבי: הגמ' מקשה מכרייתא בה נאמר שאם אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים אין זה נכון.

תירוץ: תרגמה רב חסדא: בכרייתא מדובר שהם העידו שהוא חנק את חבירו ע"י סוּדָר (= בגד), והסתירה ביניהם היא בצבע הסוּדָר שהוא חנק אותו, ועדותם בטלה כיון שהסתירה היא בגוף העדות של מעשה הרציחה כמו לגבי סייף וארירן.

קושיא: ת"ש אחד אומר סנדליו שחורין ואחד אומר סנדליו לבנים אין זה נכון. **תירוץ:** התם נמי: מדובר שהוא בעט בחבירו והרגו, שהסתירה היא בגוף העדות של מעשה הרציחה.

קושיא: ת"ש מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנה: כלומר שכאו עדים והעידו שהנידון רצח את פלוני תחת עץ התאנה, ובן זכאי שאל את העדים האם מקום החיבור של התאנה לעץ היה עבה או דק, וכיון שהם סתרו זה את זה הוא ביטל את עדותם למרות שהסתירה אינה בגוף מעשה הרציחה.

תירוץ: אמר רמי בר חמא: מדובר שהנידון חתך את פרי התאנה מהעץ בשבת ע"י שקצץ את העוקץ שלה מהעץ, וזהו חילול שבת, ועל זה הם העידו עליו, ונמצא שהסתירה היא בגוף העדות.

קושיא על התירוץ: **והא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו**: והרי כבריייתא נאמר שהעדים אמרו לכן זכאי שהוא הרג את פלוני תחת עץ התאנה, וא"כ עדותם היתה על רציחה ולא על חילול שבת.

תירוץ: **אמר רמי בר חמא כגון ששפדו בייחור של תאנה**: מדובר שהוא הרג אותו ע"י ענף של עץ התאנה, וא"כ הסתירה היא בגוף העדות של מעשה הרציחה.

קושיא על התירוץ: **ת"ש אמר להן תאנה זו עוקציה דקין או עוקציה גסין, תאנים שחורות או תאנים לבנות**: והרי אי אפשר להרוג ע"י התאנים עצמם שהם רכות, ונמצא א"כ שבן זכאי בדק אותם בדבר שאינו מגוף העדות, וכיון שהם סתרו זה את זה הוא ביטל את עדותם למרות שהסתירה אינה בגוף מעשה הרציחה.

תירוץ: **אלא אמר רב יוסף מבן זכאי לותיב איניש! שאני בן זכאי דבדיקות כחקירות משוי ליה**: אין מה להקשות מבן זכאי, לפי שבן זכאי השווה בדיקות לחקירות, דהיינו שהיה בודקם בכל דבר שיוכל להכחישם, וכמו שבחקירות אפשר להכחישם גם בדבר שאינו מגוף העדות, כגון שאם אחד אומר שהוא הרג אותו במקום פלוני והשני אומר שהרג אותו במקום אחר עדותם מוכחשת למרות שלא המקום הרג אותו, כך בבדיקות הוא היה מכחיש אותם למרות שהסתירה אינה בגוף מעשה הרציחה.

*

מאן בן זכאי? מיהו 'בן זכאי' המוזכר במשנה שבדק את העדים בעוקצי התאנים?

אילימא רבי יוחנן בן זכאי וכו': אם נאמר שהוא רבן יוחנן בן זכאי, לא יתכן שהוא ישב בסנהדרין! כי רבן יוחנן בן זכאי חי 120 שנה, ובארבעים שנותיו האחרונות הוא היה דיין בסנהדרין. אבל ארבעים שנה לפני החורבן כבר גלתה הסנהדרין מקומה ולא דנה דיני נפשות (כי דיני נפשות דנים דוקא בלשכת הגזית). ורבי יוחנן בן זכאי חי אחרי החורבן, שהרי הוא תיקן תקנות לאחר החורבן. ואם כן כשהוא התחיל להיות דיין כבר לא דנו דיני נפשות!

אלא בהכרח שזה היה חכם אחר ששמו 'בן זכאי'.

הכי נמי מסתברא, דאי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי, קרי ליה רבי בן זכאי? וכי האם רבי היה קורא לו במשנה 'בן זכאי' בלי התואר 'רבי'?

קושיא: והתניא מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים: אם כן היה זה כן רבן יוחנן בן זכאי! אך איך זה יתכן?

אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה וכו': אכן היה זה רבן יוחנן בן זכאי. אלא בתחילה הוא היה תלמיד היושב לפני הדיינים, ואז הוא אמר את הדין הזה, והדיינים קבלו את דבריו ולכן קבעו את הדבר בשמו. ומכיון שאז הוא עדיין לא היה דיין, כתב רבי במשנה את שמו 'בן זכאי' בלי תואר רב. ואילו הברייתא שכתבה ש'רבן יוחנן בן זכאי' אמר זאת, התייחסה למצבו העכשווי שהוא כבר דיין.

*

למדנו במשנה - מעשה ובדק כו' מה בין חקירות כו': 'מה בין חקירות לבדיקות? חקירות - אחד אומר איני יודע עדותן בטילה. בדיקות - אחד אומר איני יודע, ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת'.

מאי אפילו שנים אומרים? פשיטא וכו': מה כוונת המשנה שאפילו שניים אומרים בבדיקות שהם לא יודעים, העדות קיימת. הרי בחקירות ברגע שאחד מהעדים אומר 'איני יודע', כבר אין משמעות למה שאומר חברו, והעדות בטלה. רק שבבדיקות אם אחד אומר 'איני יודע' העדות קיימת, כי הבדיקות אינן שייכות לגוף העדות. ואם כן אין שום חידוש שאם שניים אומרים 'אין אנו יודעים' שעדותם קיימת!

א"ר ששת ארישא קאי, והכי קאמר וכו': דברי המשנה הללו ('ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת') הולכים על הרישא על חקירות. וכך צריך לומר - 'בחקירות אפילו שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע, עדותן בטילה'.

והמשנה סוברת כרבי עקיבא, שאם יש שלושה עדים וניתן להזים רק שניים מתוכם, עדותם בטלה. בגלל שאי אפשר להזים אחד מהם. ולומדים זאת בהקש משני עדים, כמו שבשני עדים אם אי אפשר להזים את כולם העדות בטלה, כך גם בשלושה עדים אם אי אפשר להזים את כולם העדות בטלה. וזה החידוש שאפילו שניים אומרים שהם כן יודעים בחקירות, העדות בטלה.

קושיא: אמר רבא והא עדותן קיימת קתני! הרי במשנה כתוב 'עדותן קיימת', ולא 'עדותן בטלה'!

אלא אמר רבא: כך צריך לומר - 'אפילו בחקירות שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע, עדותן קיימת'. כלומר אפילו בחקירות יש מקרה שאחד אומר 'איני יודע'

ובכל אופן העדות קיימת. וזהו כשיש שלושה עדים ושניים מתוכם אומרים ידענו, שאז ניתן להזים אותם בפני עצמם, ולכן עדותם קיימת.

והמשנה סוברת שלא כמו רבי עקיבא.

רב כהנא ורב ספרא: למדו סנהדרין בבית מדרשו של רבה. פגש אותם רמי בר חמא, ושאל אותם מה אתם מחדשים בבית מדרשו של אדם גדול כמו רבה בסנהדרין?

אמרי ליה ומאי אמרינן בה בסנהדרין גרידתא? ומאי קשיא לך? ומה יש לנו לומר לך אם לא היינו לומדים סנהדרין מאדם גדול כל כך? ומה קשה לך בסנהדרין?

אמר להו מהא דקתני וכו': מה שכתוב במשנה 'מה בין חקירות לבדיקות? חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטילה, בדיקות אמר אחד איני יודע ואפי' שנים אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת'. הרי גם הדין של חקירות וגם הדין של בדיקות הוא מדאורייתא (כפי שלמדנו למעלה), ואם כן מה ההבדל ביניהם?

אמרו ליה הכי השתא וכו': החקירות הם הנקודות שעל פי הם ניתן להזים את העדים, כי ההזמה מבוססת על כך שמעידים על העדים הללו שהם היו במקום אחר באותו הזמן שעליו הם מעידים. ולכן אם העדים לא יודעים תשובה על אחת מהשאלות, לא ניתן להזים אותם על הנקודה הזו. מה שאין כן הבדיקות שהם שאלות מסביב לאירוע.

אמר להו אי הכי אמריתו בה טובא אמריתו בה: אם כך אתם אומרים בסנהדרין, בוודאי יש לכם הרבה דברים לומר בה.

אמרי ליה מטיבותיה דמר אמרינן בה טובא, מנזיהותיה דמר לא אמרינן בה ולא חדא: בגלל הטוב והענווה של 'מר' (= רמי בר חמא) אנו אומרים בה הרבה דברים. אבל אם 'מר' היה רוצה להתריס נגדנו ולהקשות עלינו קושיות, לא היינו יודעים לומר כלום.

*